

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАБУТТЯ В КОНТЕКСТІ РІШЕНЬ СУДУ ЄС ТА ЄСПЛ

Садовська Д.І.,
*аспірантка кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права,
юридичний факультет,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: 0000-0001-7598-6394
e-mail: Diana.S12777@gmail.com*

Садовська Д.І. Особливості реалізації права на забуття в контексті рішень Суду ЄС та ЄСПЛ.

Стаття присвячена правовому аналізу судової практики Суду ЄС та ЄСПЛ щодо реалізації права на забуття та права на конфіденційність. Встановлено, що розвиток цифрових технологій зробив можливим швидкий обмін інформацією та її майже безстрокове зберігання у цифровому середовищі. Проте така масова доступність даних про кожного та неможливість актуалізувати, доповнити цю інформацію поставила перед суспільством нові виклики у забезпеченні захисту персональних даних та приватності людини. Право на забуття є одним з інструментів через який особа може видалити правдиву, але вже неактуальну, застарілу інформацію про себе в Інтернеті, якщо такі відомості не є предметом суспільного інтересу. Доведено, що хоча право на забуття реалізується в межах ЄС вже понад десять років, юристи та правозахисники вважають його другим за складністю реалізації зобов'язанням Загального регламенту про захист даних. Обґрунтовано, що часто як Суд ЄС, так і суд ЄСПЛ однаково недбало описують фактичні обставини справ та нехтують конфіденційністю учасників справи. Особи, що звертаються до суду щодо видалення або анонімізації персональних даних в Інтернеті нерідко отримують протилежний ефект через цікавість громадськості та наукової спільноти до такої категорії справ. Доведено, що для дотримання розумного балансу між приватністю та свободою вираження поглядів необхідно, щоб судові рішення містили всі фактичні обставини справи, проте персональні дані учасників справи та інші обставини, що можуть вказати на заявника були анонімізовані. Це допоможе уникнути цензурування, забезпечить право на пам'ять та дозволить розуміти спираючись на які факти суди розвинули свою правову аргументацію. Обґрунтовано, що оскільки матеріали справи до ЄСПЛ та Суду ЄС часто передають національні суди держав-членів для якісного захисту конфіденційності учасників потрібно, щоб і вони правильно анонімізували персональні дані учасників справи та інформацію, що могла б ідентифікувати заявника.

Ключові слова: право на забуття, право на інформацію, конфіденційність, судова практика, Інтернет, цифрове середовище, цифрові права.

Sadovska D.I. The implementation specifics of the right to be forgotten in the context of the decisions of the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights.

The article is dedicated to the legal analysis of the case law of the CJEU and the ECtHR regarding the implementation of the right to be forgotten and the right to privacy. It is established that the development of digital technologies has enabled rapid information exchange and its almost indefinite storage in the digital environment. However, such widespread availability of data about individuals and the inability to update or supplement this information have posed new challenges to society in ensuring the protection of personal data and privacy. The right to be forgotten is one of the tools through which a person can delete truthful but outdated information about themselves on the Internet, provided that such information is not of public interest. It is proven that although the right to be forgotten has been implemented within the EU for over a decade, lawyers and human rights activists consider it the second most complex obligation

of the General Data Protection Regulation to implement. It is argued that both the CJEU and the ECtHR often inadequately describe the factual circumstances of cases and disregard the confidentiality of the parties involved. Individuals who apply to the court for the deletion or anonymization of personal data on the Internet often receive the opposite effect due to the public and scientific community's interest in such cases. It is argued that in order to maintain a reasonable balance between privacy and freedom of expression, court decisions should contain all factual circumstances of the case, but the personal data of the parties involved and other circumstances that may indicate the applicant should be anonymized. This will help avoid censorship, ensure the right to memory, and enable an understanding of the factual basis on which courts have developed their legal arguments. It is argued that since the materials of cases before the ECtHR and the CJEU are often transmitted to national courts of member states for quality protection of confidentiality, it is necessary for them to correctly anonymize the personal data of the parties involved in the case and information that could identify the applicant.

Key words: right to be forgotten, right to information, privacy, judicial practice, Internet, digital environment, digital rights.

Постановка проблеми. Людство пройшло досить тривалий шлях до усвідомлення потреби захисту конфіденційності, поваги до приватного і сімейного життя. Відмінності історичного минулого різних країн сформували неоднакові підходи до розуміння права на приватність, позицій щодо пропорційності інтересів. Європейський Союз має найбільш розвинену систему правових гарантій в цій сфері. Розвиток цифрових технологій своєю чергою створив безпрецедентні можливості для обміну інформацією. Водночас така масова доступність Інтернету зумовила й нові виклики для захисту персональних даних та приватності. На противагу попереднім століттям, коли про минуле людини нагадували лише декілька фото, записи у державних книгах та розповіді очевидців, сьогодні цифровий світ забезпечує створення «безсмертя пам'яті» на різних платформах у мережі Інтернет. Мережа накопичує величезний обсяг даних про особу, які з часом можуть втрачати свою актуальність, ставати застарілими, неповними, а в окремих випадках – і завдавати шкоди самим фактом свого існування та індексування в мережі за відповідними пошуковим запитом. Більшість особистої інформації, доступної в Інтернеті, має лише обмежену внутрішню цінність та не стосується публічних осіб чи ситуацій, щодо яких є суспільний інтерес. Глобальний характер передачі даних теж створює проблеми для ефективного забезпечення прав людини в цифровому середовищі. Частковим розв'язанням цієї проблеми є реалізація права на забуття через суд чи позасудове врегулювання. Проте заявники часто стикаються з небажаною увагою до себе з боку журналістів і юридичної спільноти через вжиття недостатніх заходів для захисту їх конфіденційності з боку національних судів, Суду ЄС та ЄСПЛ. Через недостатню анонімізацію персональних даних та іншої інформації через яку можна ідентифікувати особу, підвищений інтерес громадськості до такої категорії справ часто заявник стає об'єктом публічного обговорення.

Стан дослідження. Право на забуття є об'єктом досліджень таких провідних науковців: Калітенко О.М., Кодинець А.О. Кметик-Подубінська Х.І., Спасибо-Фатеева І.В. Водночас значна кількість правових нюансів щодо проблем судового захисту права на забуття не розглядаються у публікаціях та потребують подальших досліджень.

Метою статті є правовий аналіз судової практики Суду ЄС та ЄСПЛ щодо реалізації права на забуття та права на повагу до приватного життя, обґрунтування висновків щодо вдосконалення правового регулювання досліджуваних відносин

Вклад основного матеріалу. Реалізація права на забуття становить собою один з інструментів, за допомогою якого законодавство Європейського Союзу намагається забезпечити захист персональних даних користувачів. Воно покликане надати можливість особі видалити застарілі неповні відомості про себе в мережі Інтернет, за умови що такі дані не становлять суспільний інтерес. Саме практика Суду ЄС та ЄСПЛ відіграли значну роль у формуванні та визначенні меж здійснення права на забуття. Так, хоча право на стирання вже було включено до статті 12 Директиви про захист даних з 1995 року, концепція «бути «забутим» в Інтернеті» була висунута на передній план громадських та наукових дебатів лише у 2014 році після рішення Суду ЄС у справі Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González. Подальший розвиток та закріплення багатьох ключових пунктів з рішення по справі Google Spain v AEPD and Mario Costeja González можемо спостерігати у Загальному регламенті про захист даних (General Data Protection Regulation) 2016/679.

Варто зазначити, що такий інструмент як право на забуття активно застосовується на території ЄС та в деяких інших країнах понад 10 років, проте досі у судів виникає чимало труднощів при розгляді таких справ. Згідно зі «Звітом про управління конфіденційністю» за 2017 рік (IAPP-EU Annual Privacy Governance Report 2017) фахівці вважають право на стирання другим за складністю зобов'язанням Регламенту для реалізації на практиці в цілому [1]. Заявник, що звертається до суду з метою вилучення чи анонімізації особистих даних, які є вже неактуальними та завдають шкоди репутації, намагаючись знайти захист своїх прав через інституційні механізми захисту прав людини (зокрема, через Суд ЄС та ЄСПЛ), часто отримує зворотний ефект [2]. Не важливо суд відмовляє в задоволенні позову чи виносить рішення на користь заявника, особа стає об'єктом публічного обговорення. По-перше, сам текст судового рішення, хоча, зазвичай, і без інформації про особу є загальнодоступним. Право на стирання лише розвивається, тому такі рішення є цікавими для науковців, вивчаються студентами. По-друге, щодо права на забуття досі є чимало дискусій, кожна така справа привертає увагу преси, наукової спільноти. А отже, мета звернення не досягається: інформація продовжується поширюватися в Інтернеті й часто вже не на одному сайті як раніше.

У статті ми розглянемо 2 справи Суду ЄС та 2 справи ЄСПЛ та проаналізуємо як через недосконалі формулювання у самих судових рішеннях право на забуття може перетворитися у непридатний механізм для захисту приватного життя людини в цифровому світі.

Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González

Рішення суду у цій справі мало величезний вплив на роботу Інтернету та на розвиток прав та свобод людини в цифровому середовищі [3]: з метою мінімізації судових позовів оператори пошукових систем почали розглядати запити на видалення від користувачів, були створені онлайн-форми для полегшення звернення до контролера даних тощо. Цей прецедент викликав суспільний резонанс, а у перші дні після набрання постановою чинності Google отримав 12 000 запитів на видалення персональних даних [4].

Проте попри рішення суду, сам фігурант справи Маріо Костеха Гонсалес не отримав бажаної анонімізації. Подавши скаргу до Іспанського агентства із захисту даних (AEPD) проти газети *La Vanguardia*, Google Spain і Google Inc громадянин Іспанії хотів досягти деіндексації з пошукової системи посилання на дві сторінки каталонської газети *La Vanguardia* 1998 року випуску або анонімізацію самої статті. У публікації були розкриті його персональні дані, пов'язані з процесом арешту майна та продажу з аукціону заставленого будинку для покриття заборгованості із соціального страхування. Пан Костеха стверджував, що обставини, через які він був змушений позбутися майна, залишилися в минулому. Арешт з майна знятий, з моменту події пройшло понад 16 років – тому посилання на цю подію тепер є абсолютно нерелевантним. Тобто при задоволенні його вимог згадка про саму подію залишиться доступною, проте зв'язок з ним безпосередньо буде розірвано [5].

Агентство із захисту даних підтримало скаргу в частині зобов'язання пошукової системи вжити необхідних заходів для видалення персональних даних. Google Spain і Google Inc не погодившись з рішенням, своєю чергою, подали позов до Верховного суду Іспанії, який вирішив зупинити провадження та направив ряд запитань до Суду ЄС щодо тлумачення правильного застосування Директиви та екстериторіальності захисту персональних даних. Оскільки справа набувала розголосу та привертала увагу громадськості відбувалося все більше втручання у приватне життя Маріо Костехи.

Суд ЄС у своєму рішенні прямо згадує інформацію, яку суб'єкт даних намагався приховати від третіх осіб під час першого звернення, а саме: «(...) коли користувач Інтернету вводить ім'я пана Костехи Гонсалеса у пошуковій системі групи Google, він отримує посилання на дві сторінки газети *La Vanguardia* від 19 січня та 9 березня 1998 року відповідно, у яких з'являлося оголошення, в якому згадувалося ім'я пана Костехи Гонсалеса в контексті аукціону нерухомості, пов'язаного з процедурою арешту для стягнення боргів із соціального страхування» [6]. Таким чином, для захисту конфіденційності заявника не має значення, яке рішення прийме судовий орган. Через недбале розголошення судом таких даних як: повне ім'я заявника, його громадянство, назва газети та номер випусків, у яких була опублікована інформація, яку пан Костеха хотів приховати, реалізація права забуття стає неможливою.

Проблема з реалізацією права на видалення через звернення до суду полягає в тому, що воно є дуже суперечливим інструментом захисту приватного життя та репутації людини. Кожне таке

рішення є цікавим як для юристів та правозахисників, так і для наукової спільноти. Крім того, на прикладі даної справи ми бачимо ефект «Стрейзанд» в дії [2]. До звернення до Іспанського агентства із захисту даних, а потім до Суду ЄС інцидент шістнадцятилітньої давності за участі Маріо Костехи Гонсалеса був цікавим хіба що його знайомим, контрагентам. Сам іспанець не був публічною особою. Проте зараз його кейс вивчають юристи з усього світу, кількість статей щодо самої ситуації - продажу будинку на аукціоні для погашення боргу - і самого Гонсалеса в Інтернеті зростає з двох до кількох сотень.

Eva Glawischnig-Piesczek v Facebook Ireland Limited

У випадку, коли у судовому рішенні згадано не просто «небажаний факт об'єктивної реальності» [2] для позивача, як у попередній справі, а вказано негативний коментар про особу, який містить суб'єктивну думку у непристойній формі ситуація стає дещо складнішою. Особливо коли суб'єкт звернення щодо захисту приватного життя та репутації є публічна особа. Ми це можемо спостерігати у справі *Eva Glawischnig-Piesczek v Facebook Ireland Limited*. З матеріалів справи ми бачимо, що 3 квітня 2016 року користувач соціальної мережі Facebook поділився на особистій сторінці статтею під назвою «Зелені: мінімальний дохід для біженців має залишатися», додав фотографію члена Національної ради Австрії Єви Главішніг-Печек та свої коментарі. Слід зазначити, що коментарі були «шкідливі для репутації пані Главішніг-Печек і, крім того, створили враження, що вона причетна до протиправної поведінки, не надавши жодних доказів цього» [5].

Пані Єва Главішніг-Печек спершу зверталася до соціальної мережі, проте оскільки її прохання не було задоволене, подала позов до Комерційного суду Відня щодо видалення коментаря, який завдавав шкоди її репутації, а також звинувачень, які були ідентичними та/або мали еквівалентний зміст. Сторони дійшли до Верховного Суду Австрії, який, своєю чергою, вирішив зупинити провадження та для правильного тлумачення норм права направити запитання до Суду ЄС.

Хочемо наголосити, що хоча Єва Главішніг-Печек і є політиком, а коментарі стосувалися її публічної діяльності, вказувати у судових рішеннях персональні дані особи та інформацію, яка є суб'єктивною та має наклепницький характер як от: «паршива зрадниця народу», «корупціонерка» і член «фашистської партії» не є доцільним. Аналізуючи цю справу вважаємо, що не приховання вищезгаданої інформації є недбалістю генерального адвоката (General Advocate), а не самого Суду ЄС. Такі вислови демонструють лише думку одного користувача в соціальній мережі. Так його пост могли побачити невелика кількість осіб. Резонансне рішення Суду ЄС привернуло значно більше уваги. Без сумніву, межа допустимої критики стосовно публічної особи є ширшою, ніж щодо приватної особи [7]. Слова та вчинки представників деяких професій неминуче будуть об'єктом пильної уваги з боку журналістів та широкого загалу, що формує потребу виявляти більшу толерантність і терпимість до втручання в особисте життя. Як зазначено у Декларації Комітету Міністрів Ради Європи про свободу політичних дебатів у засобах масової інформації «демократія та свобода політичних дебатів вимагають, щоб громадськість була поінформованою про питання суспільної важливості» [8]. Фізичні особи, які є кандидатами, були обрані, або звільнилися з посад у державних органах, займають політичну посаду на місцевому, регіональному, національному чи міжнародному рівні, або здійснюють політичний вплив свідомо погоджуються бути об'єктом підвищеного рівня уваги та критики з боку суспільства та громадського контролю. Разом з тим, у такої категорії громадян залишається право на захист конфіденційності, гідності та репутації.

M.L. and W.W. v. Germany

Вжиття недостатніх заходів щодо конфіденційності осіб що звернулися за захистом свого приватного життя та реалізацією права на забуття зустрічається і в судовій практиці ЄСПЛ. До прикладу, у справі *M.L. and W.W. v. Germany* хоча імена позивачів анонімізовані, інші факти, що дозволяють легко ідентифікувати осіб не приховані. Так у судовому рішенні вказуються такі дані: «заявники *M.L. and W.W.* є зведеними братами», «у 1993 році заявників було визнано винними у вбивстві *W.S.* відомого актора та засуджено до довічного ув'язнення» тощо [9]. У справі також були зазначено номери справ у вищих німецьких судів, точні дати звернень до судів різних інстанцій.

Вважаємо, що хоча права позивачів у цій справі захищені краще, ніж у попередніх двох, проте через недостатньо вдалий підхід до опису фактичних обставин з боку ЄСПЛ ідентифікувати з *M.L. and W.W.* досить легко. Приховування імен заявників та їх жертви, самого популярного ні-

мецького актора через вказування ініціалів не є надійних методом захисту. Доцільніше було б використовувати довільну букву або комбінацію букв для позначення особи у справах щодо застосування права на забуття, захисту приватного життя та конфіденційності [2]. Звичайно, у цій справі свою роль відіграла і значна увага преси до справи та інтерес юридичної та наукової спільноти.

Hurbain v. Belgium

У справі *Hurbain v. Belgium*[10] щодо захисту конфіденційності особи Г, яка зверталася з проханням видалити анонімізувати статтю з електронних архівів газети *Le Soir*, теж виникають запитання. Позитивним є те, що особа, яка звернулася щодо права на забуття у матеріалах справи позначена як літера G (а не власними ініціалами), не вказано номер справи при розгляді бельгійським судом, як і повні дати інциденту, судового рішення тощо. Проте у справі містяться такі дані як рік випуску газети *Le Soir*, у якій публікувалася стаття, професія особи Г, рік засудження та реабілітації, кількість жертв тощо. Ця інформація може допомогти деанонімізувати особу G [11], проте не становить суспільного інтересу, її приховання не суперечило б праву на інформацію.

Висновки. У згаданих рішеннях Суду ЄС провина щодо невжиття заходів для захисту конфіденційності заявників лежить не лише на Суді ЄС. Всі фактичні обставини справи, бралися з матеріалів, переданих національними судами, які у свою чергу, самі не вжили заходів для анонімізації заявників та обставин, що можуть вказувати на них.

Доведено, що для надійнішого захисту приватного життя та конфіденційності заявників потрібна одночасна зміна судової практики як національних судів держав-членів ЄС, так і самого Суду ЄС. Встановлено, що найчастіше для деідентифікації особи Суд ЄС просто змінює ім'я заявника на перші літери його імені та прізвища. Проте дані про стать особи, місце публікації інформації, щодо якої виник спір (посилання на сайт, назву ЗМІ тощо), рік публікації залишається загальнодоступною та не виключає можливість для ідентифікації. Схожу ситуацію можемо спостерігати і в судовій практиці ЄСПЛ – часто суд анонімізує лише частину учасників справи та не приховує деталі через, які можна легко впізнати заявника. Ще важчою стає ситуація, коли кейс стосується публічної особи: політика, актора, релігійного діяча. Обґрунтовано, що такі справи привертають увагу громадськості, становлять суспільний інтерес. Аналізуючи рішення Суду ЄС та ЄСПЛ констатуємо, що поки не має єдиної політики щодо того, як ефективно забезпечити конфіденційність заявників. Обґрунтовано, що в різних справах використовуються різні підходи до опису фактичних обставин, проте в більшості з них рішень розкривається забагато додаткової інформації, приховання якої б не суперечило праву на інформацію чи свободі вираження поглядів. Доведено, що суди повинні намагатися забезпечувати конфіденційність учасників у справах щодо застосування права на забуття, незалежно від належності особи-заявника до категорії публічних осіб чи кінцевого рішення самого суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The right to erasure or right to be forgotten under the GDPR explained and visualized. I-scoop. 2018. URL: <https://www.i-scoop.eu/gdpr/right-erasure-right-forgotten-gdpr/> (дата звернення: 10.03.2024).
2. «The Right to be Remembered?»: The Contemporary Challenges of the «Streisand Effect» in the European Judicial Reality. *International and Comparative Law Review*. 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/368922677_The_Right_to_be_Remembered_The_Contemporary_Challenges_of_the_Streisand_Effect_in_the_European_Judicial_Reality (дата звернення: 10.04.2024).
3. Людина може бути забутою – та чи має вона право це вимагати? Опришко Д. Центр демократії та верховенства права. 2015. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/lyudyna-mozhe-butyu-zabutoyu-ta-chy-maye-vona-pravo-tse-vumagaty/> (дата звернення: 14.04.2024).
4. Removal of Google personal information could become work intensive. *Europe News net*. 2014. URL: <https://www.europenews.net/news/222490797/removal-of-google-personal-information-could-become-work-intensive> (дата звернення: 10.04.2024).
5. The case *Google Spain v AEPD and Mario Costeja Gonzalez* of the Court of Justice of the European Union: A brief critical analysis. 2018. URL: <https://www.homodigitalis.gr/en/posts/2900> (дата звернення: 14.04.2024).

6. Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González. EUR-lex. Access to European Union Law. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX% 3A62012CJ0131](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0131)(дата звернення: 10.04.2024).
7. Eva Glawischnig-Piesczek v Facebook Ireland Limited. EUR-lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0018> (дата звернення: 10.04.2024).
8. Is freedom of expression in danger in the light of the CJEU decisions on the cases c-507-17 Google v. CNIL and c-18/18 Eva Glawischnig- Piesczek v. Facebook? 2021. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1214> (дата звернення: 16.04.2024).
9. Декларації Комітету Міністрів Ради Європи про свободу політичних дебатів у засобах масової інформації. 2004. URL: <https://detector.media/rinok/article/5187/2004-02-16-deklaratsiya-komitetu-ministriv-rady-ievropy-pro-svobodu-politychnykh-debativ-u-zmi/> (дата звернення: 10.04.2024).
10. Voorhoof D. European Court of Human Rights: M.L. and W.W. v. Germany. Human Rights Centre. Ghent University and Legal Human Academy. 2018. URL: <https://merlin.obs.coe.int/article/8329> (дата звернення:10.03.2024).
11. Рішення ЄСПЛ: право на забуття чи суспільний інтерес до інформації. Центр демократії та верховенства права. 2021. URL: [https://cedem.org.ua/ library/pravo-na-zabuttya-rishennya/](https://cedem.org.ua/library/pravo-na-zabuttya-rishennya/) (дата звернення: 18.04.2024).
12. Case Hurbain v. Belgium, 2021, 544 ECHR. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:\[%22002-13318%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:[%22002-13318%22]%7D) (дата звернення: 18.04.2024).